

Француз-Яковець Т. А.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного права та
публічно-правових дисциплін Київського університету
інтелектуальної власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0002-1224-346X

Тильчик В. В.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права Національного
університету «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0001-5964-3439

Букач В. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного, міжнародного права та
публічно-правових дисциплін Київського університету
інтелектуальної власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0001-9836-9524

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК УЧАСНИКИ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Стаття присвячена дослідженню ролі міжнародних організацій як учасників правотворчої діяльності у сучасному глобалізованому світі. Особливу увагу приділено конституційно-правовому виміру цієї діяльності, що відображає вплив міжнародних норм та стандартів на національні правові системи. У статті проаналізовано історичну еволюцію наукових підходів до визначення суб'єктності міжнародних організацій, від класичного розуміння як інструментів міждержавного співробітництва до сучасної концепції багаторівневого правотворення, де вони виступають активними учасниками формування міжнародних норм.

Автор зосереджується на ключових аспектах правотворчої діяльності міжнародних організацій, зокрема:

1. Роль у розробці міжнародних договорів та конвенцій, таких як Женевські конвенції, Паризька угода та регламенти Європейського Союзу.
2. Формування стандартів "м'якого права" та рекомендацій, які сприяють гармонізації національного законодавства з міжнародними вимогами.
3. Інституційні механізми забезпечення дотримання норм, включаючи діяльність міжнародних судів (Міжнародний кримінальний суд, Європейський суд з прав людини) та моніторингових місій (наприклад, ОБСЄ).

Окремо розглянуто правотворчу діяльність у контексті російсько-української війни, яка стала каталізатором розвитку нових підходів до відповідальності за агресію, впровадження санкцій та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права. Стаття також пропонує перспективи вдосконалення правових механізмів, включаючи створення спеціальних трибуналів для злочину агресії, інтеграцію санкцій до міжнародної правової системи та посилення юрисдикції міжнародних судів.

У висновках автор акцентує на необхідності подальшої адаптації національних правових систем до глобальних викликів, які визначаються зростаючою роллю міжнародних організацій у забезпеченні миру, безпеки та прав людини.

Ключові слова: міжнародна правотворчість, міжнародна організація, правотворчий процес, законотворчий процес, форми участі, міжнародні організації, ЄС, СОТ, ООН, Рада Європи, ВООЗ, інтеграція, глобальні стандарти.

The article is devoted to the study of the role of international organizations as participants in law-making activity in the modern globalized world. Particular attention is paid to the constitutional and legal dimension of this activity, which reflects the influence of international norms and standards on national legal systems. The article analyzes the historical evolution of scientific approaches to determining the subjectivity of international organizations, from the classical understanding as instruments of interstate cooperation to the modern concept of multi-level law-making, where they act as active participants in the formation of international norms.

The author focuses on key aspects of the law-making activity of international organizations, in particular:

1. The role in the development of international treaties and conventions, such as the Geneva Conventions, the Paris Agreement and regulations of the European Union.

2. Formation of "soft law" standards and recommendations that contribute to the harmonization of national legislation with international requirements.

3. Institutional mechanisms for ensuring compliance with norms, including the activities of international courts (International Criminal Court, European Court of Human Rights) and monitoring missions (for example, OSCE).

Separately, the law-making activity in the context of the Russian-Ukrainian war is considered, which became a catalyst for the development of new approaches to responsibility for aggression, the introduction of sanctions and ensuring compliance with international humanitarian law. The article also offers prospects for improving legal mechanisms, including the creation of special tribunals for the crime of aggression, the integration of sanctions into the international legal system and the strengthening of the jurisdiction of international courts.

In the conclusions, the author emphasizes the need for further adaptation of national legal systems to global challenges, which are determined by the growing role of international organizations in ensuring peace, security and human rights.

Keywords: international lawmaking, international organization, lawmaking process, legislative process, forms of participation, international organizations, EU, WTO, UN, Council of Europe, WHO, integration, global standards.

Постановка проблеми. Сучасне міжнародне право поступово відходить від традиційної концепції «суб'єктів» і звертає увагу на «учасників» як ключових акторів міжнародних правовідносин. Такий підхід дозволяє формувати емпіричне бачення

правових відносин і відображає поступове формування міжнародної спільноти, спрямованої на досягнення спільних цінностей. У цьому контексті особливе значення мають міждержавні альянси, які можна розглядати як колективних учасників, здатних впливати на процеси міжнародного правотворення та вплив на трансформування національних конституційних засад.

Хоча дискурс про «учасників» і міждержавні альянси розвивався паралельно, у правничій літературі відсутній чіткий аналіз взаємозв'язку між ними. Традиційно увага правників була зосереджена на інституціях, таких як Організація Об'єднаних Націй, або на судових механізмах, наприклад, Міжнародному кримінальному суді. Однак на цьому фоні розвивалися регіональні та економічні підсистеми, які зміцнювали регіональну співпрацю чи консолідували голоси окремих держав.

Прикладом таких систем є співпраця на «рівні G», що розпочалася у 1970-х роках із «G5» – групи національних фінансових чиновників, які діяли в межах Бреттон-Вудських інститутів. Згодом цей формат трансформувався у глобальні ініціативи, які включали не лише держави, але й приватні мережі, недержавні актори та експертів. Унікальність таких альянсів, як G20, полягає в тому, що вони виступають платформами для співпраці багаторівневих учасників: урядовців, дипломатів, представників громадянського суспільства, бізнесу та наукових кіл [1]. Наприклад, панель високого рівня G20 з інвестицій в інфраструктуру включає експертів із багатосторонніх банків розвитку та приватного сектору, що дозволяє забезпечити мультидисциплінарний підхід до вирішення глобальних викликів.

Ці альянси є учасниками, здатними впливати на міжнародне право, навіть якщо вони не мають офіційного статусу «суб'єктів» права. Такий підхід демонструє перехід до «постнаціональної нормотворчості», де ключову роль відіграє здатність актора впливати на правові процеси через авторитетність рішень, а не лише через формальний правовий статус. Як зазначає Вільям Берк-Вайт, плюралістична структура міжнародного права, створена міждержавними альянсами, може сприяти посиленню суверенітету держав, але водночас знижує видимість колективного внеску цих альянсів у міжнародну правову систему [2].

Міжнародні організації, на відміну від міждержавних альянсів, давно визнані повноцінними суб'єктами міжнародного права. Вони мають права укладати договори, подавати позови проти держав та нести міжнародну відповідальність. У той же час їхній внесок у формування міжнародного звичаєвого права все ще недостатньо вивчений. Згідно з сучасними європейськими дослідженнями, міжнародні організації сприяють формуванню звичаєвого права у двох випадках: по-перше, у контексті взаємодії між державами та організаціями, зокрема щодо питань імунітету та відповідальності; по-друге, у випадках, коли організації виконують ті ж функції, що й держави, наприклад, у питаннях підтримання миру чи гуманітарного права [3-4].

Таким чином, аналіз ролі міжнародних організацій та міждержавних альянсів у правотворчій діяльності вимагає ширшого підходу, який враховує їхній вплив як формальних, так і неформальних учасників міжнародного права. Актуальною проблемою також залишається роль міжнародних організацій у створенні правового підґрунтя забезпечення миру та безпеки, а також посилення санкційної політики у випадку порушення норм міжнародного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу написання статті покладено творчий доробок Г. Кельзена, Л. Метью Гудріч, Е. Чарльза, Х. Холкомбо, П. Хенлі, Н.

Блоккера, В. Берк-Вайта, К. Даугірда, Я. Клабберса, а також аналіз правових документів міжнародних організацій, практики Європейського суду з прав людини та аналітичних оглядів за темою дослідження.

Постановка мети та завдань дослідження. *Метою* статті є визначення ролі міжнародних організацій як активних учасників правотворчої діяльності, аналіз конституційно-правового виміру цієї діяльності, а також оцінка впливу міжнародних норм та стандартів, створених міжнародними організаціями, на національні правові системи. Особлива увага приділяється сучасним викликам, таким як забезпечення відповідальності за агресію, інтеграція санкцій до міжнародного права та дотримання міжнародного гуманітарного права. Для реалізації цієї мети, передбачається вирішення таких *наукових завдань*: дослідити історичну еволюцію ролі міжнародних організацій у правотворчій діяльності; вивчити вплив міжнародних організацій на формування та гармонізацію національного законодавства; оцінити правотворчу діяльність міжнародних організацій у контексті російсько-української війни.

Результати дослідження. Процес наукового осмислення та практичного становлення ролі міжнародних організацій у правотворчій діяльності пройшов певну етапність. Умовно можна виокремити такі основні періоди:

1. *Традиційний підхід: суб'єктність міжнародних організацій.* На початкових етапах розвитку міжнародного права міжнародні організації розглядалися переважно як інструменти співпраці між державами. Їхня правова суб'єктність базувалася на положеннях установчих документів, таких як Статут ООН чи статути спеціалізованих агенцій. У рамках цієї концепції міжнародні організації отримували право укладати договори, виступати стороною в міжнародних спорах та нести відповідальність за дії, що суперечать міжнародному праву. Цей підхід забезпечував формальну легітимність організацій у системі міжнародних відносин, але обмежував їхню роль у правотворчій діяльності до суто допоміжної.

У цей період акцент робився на державоцентричній природі міжнародного права. Держави залишалися основними суб'єктами правотворення, а міжнародні організації діяли виключно в межах делегованих їм повноважень. Наприклад, резолюції Генеральної Асамблеї ООН розглядалися як рекомендації, а не як норми права.

2. *Інституціоналізація міжнародного права.* Після Другої світової війни спостерігається стрімкий розвиток міжнародних організацій та посилення їхньої ролі у глобальному правотворенні. ООН, НАТО, Європейський Союз та інші організації стали платформами для розробки міжнародних норм, що регулюють права людини, міжнародну безпеку, економічну співпрацю та інші ключові аспекти міжнародного життя.

Науковці почали звертати увагу на інституційні аспекти діяльності міжнародних організацій. Роботи Ганса Кельзена [5], Ліланд Метью Гудріча, Чарльза Е. Путмена [6] та інших дослідників заклали підґрунтя для розуміння міжнародних організацій як автономних суб'єктів права, здатних ініціювати та впроваджувати нові норми. Особливу увагу приділяли таким механізмам, як прийняття резолюцій, розробка міжнародних договорів та створення судових прецедентів через діяльність міжнародних трибуналів.

3. Плюралізація правотворчої діяльності

У другій половині ХХ століття спостерігається зростання ролі регіональних організацій, таких як Європейський Союз, Рада Європи, Організація американських держав тощо. Вони не лише інтегрували національні правові системи своїх держав-членів, але й

розробляли нові підходи до правотворення. Наприклад, Європейський суд з прав людини через свою юриспруденцію формував загальноєвропейські стандарти прав людини, що поступово ставали частиною міжнародного звичаєвого права.

Одночасно з цим почалася переоцінка ролі міжнародних організацій як монополістів правотворчої діяльності. Поява недержавних акторів, приватних мереж та глобальних експертних платформ змінила уявлення про суб'єктів правотворення. Міжнародні організації стали осередками, що об'єднують різні групи впливу для спільної роботи над формуванням норм.

4. Сучасний етап: постнаціональна нормотворчість

На сучасному етапі міжнародні організації функціонують у межах постнаціональної правової системи, де ключову роль відіграють їхні здатність генерувати норми та впливати на поведінку держав і недержавних акторів. Постнаціональна нормотворчість характеризується переходом від ієрархічного до мережевого підходу, де норми формуються через консенсус, співпрацю та обмін знаннями.

Одним із прикладів такого підходу є діяльність Глобального форуму з питань прозорості та обміну інформацією для податкових цілей, створеного Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [7]. Цей форум поєднує держави, міжнародні організації та приватний сектор, створюючи комплексні інструменти для боротьби з ухиленням від оподаткування на глобальному рівні.

Водночас роль міжнародних організацій не обмежується лише формуванням норм. Вони стають арбітрами, які оцінюють відповідність держав та інших учасників новим стандартам. Наприклад, Міжнародний валютний фонд через свої програми фінансової допомоги встановлює критерії економічної політики для країн-членів, що мають вплив на їхнє законодавство.

Сучасний етап розвитку міжнародного права характеризується зростаючою значимістю міжнародних організацій у формуванні глобальних стандартів, які охоплюють широкий спектр питань – від прав людини до екологічної стійкості та цифрової трансформації. У цьому контексті міжнародні організації відіграють роль не лише суб'єктів права, а й каталізаторів глобальних змін.

Наприклад, Європейський Союз формує нормативну базу для своїх членів і країн-партнерів через Генеральну угоду з тарифів і торгівлі [8]. Аналогічно, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) розробляє рекомендації щодо корпоративного управління, податкової прозорості та боротьби з корупцією, які мають вплив на глобальну економіку.

Справедливість і універсальність таких стандартів забезпечується через багатосторонні механізми узгодження. Наприклад, Паризька угода з питань клімату, підписана під егідою ООН [9], стала символом міжнародної солідарності у боротьбі зі зміною клімату. Вона демонструє здатність міжнародних організацій координувати інтереси держав і недержавних акторів для досягнення спільних цілей.

Швидкий розвиток технологій створив нові виклики, на які міжнародні організації відповідають через створення регуляторних рамок для цифрової економіки, захисту даних і кібербезпеки. Наприклад, Міжнародний союз електрозв'язку (ITU) працює над створенням стандартів для глобального інтернету речей, тоді як ЄС активно впроваджує Загальний регламент із захисту даних (GDPR) [10], який став зразком для багатьох інших країн.

Особливе місце в цих процесах займає боротьба з кіберзагрозами. Міжнародні організації, такі як НАТО, ООН і ОБСЄ, формують нові підходи до колективної безпеки в кіберпросторі, стимулюючи співпрацю між державами та приватним сектором.

Міжнародні організації дедалі частіше залучають до процесів правотворення недержавних акторів: громадські організації, бізнес, академічне середовище та аналітичні центри. Це забезпечує інклюзивність та ширше врахування інтересів глобального суспільства.

Наприклад, у рамках G20 паралельно з основними зустрічами відбуваються форуми Youth 20, Business 20 і Civil 20, які дають можливість представникам громадянського суспільства та приватного сектору долучатися до обговорення ключових питань. Такий підхід не лише посилює легітимність прийнятих рішень, а й створює умови для розвитку «м'якого права», яке впливає на формування звичаєвих норм міжнародного права.

Одна з найбільш дискусійних тем сучасного етапу – це вплив міжнародних організацій на національний суверенітет. З одного боку, міжнародні організації допомагають державам адаптуватися до глобальних викликів, пропонуючи готові рішення та ресурси. З іншого боку, їхні рішення можуть сприйматися як обмеження державного суверенітету.

Наприклад, Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк часто ставлять умовою надання фінансової допомоги впровадження структурних реформ, які суттєво впливають на національну політику. Такі вимоги викликають суперечки щодо балансу між суверенітетом держави та необхідністю дотримання міжнародних стандартів.

Модель пост національного правотворення підкреслює важливість не тільки формального статусу міжнародних організацій, але й їхньої здатності мобілізувати ресурси, знання та вплив для формування глобальних норм. Такі організації як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) під час пандемії COVID-19 стали прикладом того, як міжнародне правотворення може бути швидким і гнучким у відповідь на кризові ситуації.

Міжнародні організації відіграють критично важливу роль у попередженні війн, врегулюванні конфліктів і підтримці миру. Їхні зусилля зосереджені на створенні правових, політичних та інституційних механізмів, які знижують ризик ескалації конфліктів та сприяють побудові довготривалого миру. Однак приклад російсько-української війни показує як досягнення, так і недоліки міжнародного співтовариства у цій сфері.

Організація Об'єднаних Націй традиційно займає центральне місце у міжнародних зусиллях з підтримання миру. Її Статут передбачає механізми для попередження конфліктів, зокрема через діяльність Ради Безпеки, Генеральної Асамблеї та спеціалізованих агенцій.

У контексті російсько-української війни, ООН виявилася обмеженою через право вето, яке РФ використовує як постійний член Ради Безпеки. Це стало перешкодою для прийняття рішень, спрямованих на засудження агресії та запровадження ефективних санкцій. Утім, інші органи ООН, такі як Управління Верховного комісара з прав людини, сприяють документуванню воєнних злочинів, а гуманітарні агенції, наприклад ВООНБ (Верховний комісаріат у справах біженців), допомагають мільйонам переселенців.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) відіграла важливу роль у моніторингу ситуації в Україні. До 2022 року Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ документувала порушення прав людини, обстріли та інші дії, що загострювали конфлікт. Ці звіти сприяли формуванню міжнародної думки про російську агресію, однак мандат місії

обмежувався лише спостереженням, без інструментів прямого втручання.

Спроби ОБСЄ сприяти діалогу через Мінський процес також виявилися неефективними, оскільки рф використовувала ці переговори як спосіб легітимації своїх інтересів, а не для досягнення справедливого миру.

Північноатлантичний альянс (НАТО) традиційно фокусується на колективній обороні своїх членів, але війна в Україні стала каталізатором для перегляду його стратегії. Хоча Україна не є членом НАТО, організація надала значну підтримку через координацію постачання зброї, розвідданих та військової підготовки [11].

Крім того, війна в Україні зміцнила трансатлантичну єдність і змусила НАТО активніше працювати над стримуванням агресивної політики рф, зокрема через посилення східного флангу Альянсу.

Європейський Союз відіграв ключову роль у відповіді на російсько-українську війну, використовуючи як політичні, так і економічні інструменти. За допомогою низки санкційних пакетів ЄС суттєво обмежив доступ рф до міжнародних фінансів, високих технологій та енергетичних ринків. Крім того, через Європейський фонд миру (European Peace Facility) [12] було надано військову допомогу Україні.

Політична підтримка України з боку ЄС проявляється також у визнанні її кандидатського статусу на вступ до Союзу, що є сильним сигналом солідарності. Водночас ЄС здійснює гуманітарну допомогу, підтримує біженців і сприяє економічній стабільності України.

ЄС розробив одну з найбільш комплексних правових основ для запровадження санкцій. Це закріплено у статтях 215 і 352 Договору про функціонування Європейського Союзу (TFEU) [13], які регулюють прийняття обмежувальних заходів проти держав, організацій чи осіб. Уроки, винесені з санкційної політики щодо рф, можуть стати основою для вдосконалення міжнародного права, зокрема у питаннях координації санкцій та запровадження механізмів їхньої примусової реалізації.

Російсько-українська війна також засвідчила здатність міжнародних організацій об'єднувати зусилля держав, міжурядових структур і недержавних акторів. Наприклад, у межах «Рамштайнської групи» (контактної групи з підтримки України), до якої входять понад 50 країн, було створено координаційну платформу для військової допомоги Україні.

Російсько-українська війна висвітлила низку прогалин у міжнародному праві та механізмах його дотримання, що вимагає подальшого вдосконалення правотворчої діяльності. Основні напрямки включають посилення відповідальності за агресію, забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права та інтеграцію санкцій до міжнародної правової системи.

Висновки. Еволюція ролі міжнародних організацій у правотворчій діяльності демонструє перехід від формальних до змішаних моделей правотворення. Сьогодні міжнародні організації виступають не лише арбітрами, але й платформами для багаторівневої співпраці. Їхня здатність формувати норми, інтегрувати недержавних акторів та забезпечувати виконання зобов'язань робить їх невід'ємною частиною сучасного міжнародного права.

Таке розширення функцій міжнародних організацій викликає нові виклики, зокрема щодо легітимності їхньої діяльності та механізмів підзвітності. Подальші наукові дослідження повинні зосереджуватися на аналізі впливу цих організацій на суверенітет держав, формування глобальних стандартів та забезпечення справедливості в

міжнародному праві.

Сучасний етап розвитку міжнародних організацій у правотворчій діяльності демонструє їхній перехід від ролі пасивних учасників до активних ініціаторів змін. Через інституціоналізацію, інклюзивність та гнучкість вони сприяють адаптації міжнародного права до нових реалій глобалізації, технологічного прогресу та регіональних викликів.

Подальші дослідження повинні зосереджуватися на пошуку балансу між їхньою автономією та відповідальністю, а також на ролі міжнародних організацій у формуванні нових підходів до захисту прав людини, цифрової безпеки та сталого розвитку.

Російсько-українська війна виявила сильні та слабкі сторони міжнародних організацій у попередженні конфліктів і реагуванні на них. ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС та інші структури продемонстрували спроможність мобілізувати ресурси, сприяти міжнародній солідарності та формувати засади для притягнення до відповідальності. Водночас обмеження, пов'язані з правом вето, браком швидкого реагування та недостатньою координацією, залишаються ключовими викликами.

Подальша ефективність міжнародних організацій залежатиме від їхньої здатності адаптуватися до нових реалій гібридних загроз, удосконалювати механізми підзвітності й створювати інструменти для запобігання війнам ще на ранніх стадіях їхнього виникнення.

Російсько-українська війна висвітлила необхідність удосконалення правових механізмів для:

1. **Притягнення до відповідальності за агресію**, включаючи створення спеціалізованих трибуналів і розширення юрисдикції МКС.
2. **Посилення дотримання міжнародного гуманітарного права** через поліпшення механізмів документування злочинів, захисту цивільного населення та розширення універсальної юрисдикції.
3. **Інтеграції санкцій** як ефективного елемента правотворчої діяльності, зокрема через їх уніфікацію, координацію та використання для відновлення після конфліктів.

Ці уроки можуть стати основою для трансформації міжнародного права, забезпечуючи адекватну відповідь на сучасні виклики глобальної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Holcombe Henley Peter, Blokker Niels M. The Group of 20: A Short Legal Anatomy from the Perspective of International Institutional Law. *MelbJIntLaw*; (2013) 14(2) Melbourne Journal of International Law. 2013. № 18. URL: <https://classic.austlii.edu.au/au/journals/MelbJIL/2013/18.html>
2. Burke-White William W. Power Shifts in International Law: Structural Realignment and Substantive Pluralism. *All Faculty Scholarship*. 2015. Volume 56. Number 1. URL: https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/599
3. Daugirdas Kristina International Organizations and the Creation of Customary International Law. *European Journal of International Law*. Volume 31. Issue 1. February 2020. URL: <https://academic.oup.com/ejil/article/31/1/201/5882065>
4. Klabbers Jan Towards a Political Economy of International Organizations Law. BRILL. Volume 20: Issue 1. URL: https://brill.com/view/journals/iolr/20/1/article-p82_005.xml?ebody=abstract%2Fexcerpt
5. Кельзен Г. Чисте правознавство. Наукова література. 204. 496 с.

6. Leland Matthew Goodrich, Charles E. Putman International Organization Politics and Process. Paperback – January 1, 1973 URL: <https://www.amazon.com/International-Organization-Politics-Process-Goodrich/dp/0299062546>
7. Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes URL: <https://web-archiv.oe.cd.org/tax/transparency/index.htm>
8. Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003#Text
9. Паризька угода. 12.12.2015. Угоду ратифіковано Законом № 1469 від 14.07.2016 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
10. Загальний регламент про захист даних (GDPR). Офіційний переклад українською мовою. URL: <https://gdpr-text.com/uk/>
11. NATO's response to Russia's invasion of Ukraine. NATO URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_192648.htm
12. European Peace Facility. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility/>
13. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Document 12012E/TXT URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>